AGIRIAK

KATALAN-HIZKUNTZA

Literatur-lantzerik gabe jatorrizko egoeran dagoen hizkuntza bat, hizkelki edo dialekto-multzo batean zatitzen da, hizkera-mota berezietan, ezberdiñetan, baiña, hala ere, gramatika-legeen lokarriak nolabait batuta. Ixtudio-gabeko batek edo-ta edonor presatsuk hizkuntza bereziak, hizkuntza ezberdiñak dakus dialekto hoeri begira: fonetika, lexikoa ta abar ezberdiñak direlako. Filologo-inbestigalariak soillik nabaritzen du, berezitasun guztien barnean, batasun-ari bat. Hizkera-mota guzti hoiek hizkuntza bakar baten dialekto bezela islatzen dituen batasun-aria.

Gizaldiak zehar kultura-gabean datzan hizkuntza bati, bitan bat gertatzen zaio: edo hil egiten da beste hizkuntza baten menpean zapaldua edo-ta berez hiltzen da barne-desegite batek ezereztua, dialektoek deuseztua. Orduan dialektoak gehitzen eta biziagotzen dira, dialekto hoien barnean hizkuntzaren batasunari nolabait eusten zion aria etetzen da ta, noski, dialektoak oro hizkuntza ezberdin bailira agertzen zaizkigu. Horrelaxe gertatu bide-da Ameriketa'ko herri zaharretan ageri dena: enda baten muga-barruan kontaezin haiña hizkuntza, herriak eta fameliak hainbat hizkuntza.

Hizkuntzak literatur-lantzearen bidez irtetzen dira dialekto-anarkitik, enda osatzen duten gizon guztiei heuren arteko kidetasuna sentiarazten dien indar biziaren bidez, ta indar honek heuren sentimen, nahimen ta gizarte-elkartasuna instituzio, ohitura, lege ta hizkuntzan gorputzera bultzatzen die.

Herri baten eginbehar nagusiena literatur-hizkuntza bat sortzea da. Literatur-hizkuntza bat izatea naziotasunaren sagaratzea da. Dialekto-multzotik bat nagusitzen denean, besteen gain jartzen denean, eta endaren literatur, filosofi ta juridiku-arloeri forma ematen dienean, dialekto ezberdiñez desegindako hizkuntza hura beraxe batasun bizi bihurtzen da, endaren linguistika-indar guztien batasun ta koordinazio-gune, dialektoetan datzaten gizaldizko aberastasunen bilduma. Orduan ez, ez da dialektoen eragiña arrixku bat izango. ez du hizkuntzaren deusezte bat sortuko. Hizkuntza hil ez, baizik eta xuxpertu egingo du, mendietako eguratsak urietako odola xuxpertzen duen gisan.

Guk ba dugu literatur-hizkuntza bat, belaunaldi haunitzen nekeekin landua. Baiña Catalunya'k herri izateari utzi zionetik utzi, gure hizkuntza hau literatur-lantzerik gabe gelditu zen gizaldi askotan eta olerka-

ririk eta filosofilaririk eta estadistarik eta gabe. Eta literatur-hizkuntzetara berriz esnatu zenean, ordurako iragana zen "Renacimiento"-ko ordu loretsua, gurearen kideko diren Erdi Aro-ko hizkuntzak, bere lege ta tajuerarekin, indartu, garbitu ta greko-latinar zibilizazioen odolarekin kutsutu zituen ordu loretsua.

Hortik katalan hizkuntzari aurkeztu zaion egoera: bere gramatika zehaztu beharra, bere lexikua txukundu ta osatu beharra, bere ortografia islatu beharra, hots: beste hizkuntzek ordurako amaitua zeukaten lana; ta erantsi honi gaurko politiku-egoeraren giro kaltegarria, gure hizkuntza bi aurkako eragiñen artean biderik gabe uzten duen giroa, eta eskolarik gabe, Unibersidaderik gabe, dinasti ta aristokrazi bererik gabe, Estadurik gabe, eta aurrean beste hizkuntza baten eragin ondatzaillea, eskola, Unibersidadea, prentsa ta Estadua, ta guzi honek herriari eragiteko ta menperatzeko dituen errextasunak.

Beste hizkuntzak pixkanaka ta poliki, presarik gabe egindako lana, guri biziki presazko gertatzen zaigu. Besteen maillara jaso behar dugu gure hizkuntza, burrukarako ta garaille irtetzeko premiazko zaizkion tasun, elemento ta aurreraldi guztiz jantzi behar dugu.

Aurreraldi ta tasun hauetan premiazkoena, aireago gure hizkuntzarentzat eskolatik baztertua dagonez, batasuna da. Batasun iaio bat txertatu behar diogu gure hizkuntzari, batasun sakon ta bizi bat. Gizaldiz zehar indartzen joan den dialekto-zatiketa garaitu dezan batasun bat. Gure endaren indar representatzaillerik-eza garaitu dezan batasun bat. Gure lan-tresnen, irakaspenaren eta gure adimen-ondarearen aultasuna garaitu dezan batasuna. Gure hizkuntza zapaltzailleak, kondaira-patuak hala nahi-ta, bereganatu dituen eragin-indar guztiak garaitu ditzan batasuna.

Katalan hizkuntzaren anarkiari, idazle bakoitzak bere hizkera, gramatika ta ortografi bere-bereak izateak duen anarki tankerako horri azkena jarri behar diogu. Katalan hizkuntzari berezko izan duten billakatze edo eboluzio normal bat tokatu ez zaion ezkero, ez "Renacimiento"-aroan ez gaur egun bere lege zihurrekin batasuna lortu dezakean Estadu bat ez duen ezkero, guk geuk gero, libreki, eman behar dizkiogu arau hoiek, Aberriari zor diogun maitasunagatik, guri edo eskola bateri gogoko zaizkion berezitasunak baztertuaz, katalan denok. batasunean, ezarri behar ditugu arau hoiek.

Hau lortzeko, nahi hau egia bihurtzeko, Institut de la Llengua Catalana sortu zuen Barzelona'ko Diputazioak, ordurako ospetzu zen Institut d'Estudis Catalans'en altzoan. Izan askotarikoa da berari dagokion lana, gure hizkuntzaren bizitza eta zabalera osoari eragiten dio. Baiña Diputazioak ezarri zion lehenengo xedea zera da:katalan-hizkuntza ixtudiatu ta, Institut hori osatzen duten oroen laguntzarekin, orto-

grafi-arauak ematea, arau hoieri jarraiki batasuna lortu dedin, hain gogoko dugun batasuna.

Gaur egun betetzen du, lehenengo aldiz, Institut honek bere eginbehar ahaltsua, eginbehar batzaillea, katalan-hizkuntza idazteko ortografi-arauak zehaztuaz. Ta, lehenengo aldiz, gure erantzuna, katalan guztion planta zera izan behar du: gogo pertsonalak, iritziak, ohiturak, narda,argumentu ta eztabaidak utzi; ta arau hoiek onartu bete-betean, bat-batean eta zintzoki.

Arau hauek eman baidezaioteke eman gure hizkuntza maiteari kultur-hizkuntza batek premiazko duen lehenen-lehenengo batasuna: ortografi-batasuna. Ta gure onartzea, denok bat-batean onartzea, elkartasun ta abertzaletasun-eredu izango da. Ta gaiñera landu ta zaildu egingo gaitu honek beste eginbehar zaillagoetarako.

Batasun hontara irixteko, Institut'a osatzen duten lagunek, bere bizitza guztiko ohitura ta zaletasunak utzi behar izan dituzte; hauek, idazle ospetsu izan askotxo ta, beren idazlanetan erabillitako ortografierak baztertzeko orduan, min hartu dute bere bihotz-barnean, heuren tradizioarekin, heuren lagunen tradizioarekin eta heuren eskolaren tradizioarekin austearen min bizia. Baiña denek, abertzaleki, heuren idazlan ta eskolaren batasuna beste batasun ederrago baten aldarean opaldu dute: nazio guztiko ortografi bakarraren batasuna.

Katalar hizkuntzak biltzen dituen gizonek oro jarrai dezaiotela erakutsi jator honi, ta, orduan, nazio osoaren ortografi bakarra ez da amets bat izango, egia bat baizik.

ENRIC PRAT DE LA RIBA

(1913-ko hilbetzaren 31-n VEU DE CATALUNYA'n argitaratua)

Euskeratzaillea: **Iñaki Beristain**

MOSKERA — BOGOTA'n

BERRI-EMAILLEERI

Prentsa, irrati eta telebixtako jaunak:

Egun hauetan munduko lurralderik aldenduenetara Bogota urbiltzen ari zerate eta hemen egiten diran eukaristi ta eliz bibentziak askok jarrai dezaten errexten duzute. Nola eskertu serbitzu leial eta premiazko hau?